

9de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1890.

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 2 en 4.

9de VERGADERING.

VERGADERING VAN DINSDAG 30 DECEMBER 1890.

(GROEPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen berichten van leden. — Mededeeling van de benoeming van rapporteurs voor wetsontwerpen. — Behandeling en aanneming van wetsontwerpen. — Mededeeling van den Minister van Buitenlandsche Zaken aangaande de Congo-quaestie. — Scheiding der Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer **Van Naamen van Eemnes**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

Stork, Pyls, Van Lier, Nijsingh, Van Nagell van Ampsen, Six, Van Nispen, Van Swinderen, Prins, Melvil van Lynden, Van Welderen Rengers, Merkelbach, Alberda van Ekenstein, Van Nispen tot Pannerden, Breuning, Welt' Kappeyne van de Coppello, Van Lynden van Hemmen, Prinzen, Bultman, Van Roijen, Vlieland Hein, De Bruyn, Viruly, Van Tienhoven, Van der Breggen, Vening Meinez, Van Alphen, Muller en Pijnappel,

en al de heeren Ministers, behalve de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat zijn ingekomen:

1°. een bericht van den heer Donker, ontvangen na de vergadering van gisteren, dat hij toen door ambtsbezigheden belet was aanwezig te zijn; een van den heer Insinger, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen; en van de heeren Pijnappel en Wertheim een telegram, houdende dat zij vermoedelijk veel later in de vergadering zullen komen, daar wegens de vorst de loop der treinen verstoord is.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van het Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1889.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. dat door de afdeelingen benoemd zijn tot rapporteurs voor de volgende wetsontwerpen:

vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1891;

naturalisatie van W. H. Metzmacher en 7 anderen;

bekrachtiging van eene provinciale heffing in Groningen;

bekrachtiging van eene provinciale heffing in Groningen;

bekrachtiging van provinciale heffingen in Zuidholland;

vaststelling van de begrooting der Algemeene Landsdrukkerij voor 1891;

vaststelling van het slot der rekening van Suriname over 1885;

wijziging van de begrooting Suriname, dienst 1889;

wijziging van de hoofdstukken I en II der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1889,

de heeren Alberda van Ekenstein, Van Lier, Van Roijen, Stork en Nijsingh;

wijziging der begrooting van het domeinfonds voor 1889;

aanvulling van de wet van 19 Januari 1890 (*Staatsblad* n°. 3), regelende de ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren voor 1890;

regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor weduwen en wezen van burgerlijke ambtenaren voor 1891;

vaststelling der begrooting van het domeinfonds voor 1891;

wijziging van hoofdstuk VII A der Staatsbegrooting voor 1889 en wijziging en aanvulling van hoofdstuk VII B der Staatsbegrooting voor 1889;

heffing der grondbelasting voor 1891, en verlenging van den termijn, bepaald bij de wet van 25 December 1887 (*Staatsblad* n°. 221), betreffende de heffing en de verzekering van de invoerrechten en accijnzen,

de heeren Welt, Pijnappel, Viruly, Muller en Breuning.

Aan de orde is de behandeling van de volgende wetsontwerpen:

I. VASTSTELLING VAN DE BEGROOTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1891. (4)

HOOFDSTUK I (UITGAVEN IN NEDERLAND), HOOFDSTUK II (UITGAVEN IN NEDERLANDSCH-INDIË), HOOFDSTUK I (MIDDELEN IN NEDERLAND), HOOFDSTUK II (MIDDELEN IN NEDERLANDSCH-INDIË) worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

II. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1891. (2)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Melvil van Lynden**: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag door de Commissie van Rapporteurs over dit wetsontwerp uitgebracht, vind ik den wensch van de leden dezer Kamer uitgedrukt om de beschouwingen van financieelen en voor zooveel noodig ook van staatkundigen aard uit te stellen, totdat in den aanvang der volgende maand de Staatsbegrooting in haar verderen omvang in de afdeelingen zal worden behandeld.

Met dien wensch instemmende, kan ik daarom toch niet dit wetsontwerp geheel buiten bespreking laten. In den eersten zin van het Verslag schuilt eene kleine onjuistheid. Daar wordt namelijk gezegd, dat de overweging van dit en van hoofdstuk VII A der Staatsbegrooting in de afdeelingen tot geene gedachtenwisseling aanleiding gaf. De bedoeling is, dat er geen bezwaar bestond tegende

aanneming van dit hoofdstuk, maar wel zijn enkele punten in de afdeelingen besproken en enkele opmerkingen gemaakt, waarvan ééne thans hier dient herhaald te worden, omdat zij betrekking heeft op eene uitdrukking, die in dit wetsontwerp voorkomt. Het wetsontwerp heeft namelijk twee wijzigingen ondergaan, vóórdat het deze Kamer bereikte. Bij de tweede Nota van wijziging zijn onder andere in art. 1 de woorden: »Inkomen des Konings», veranderd in »Inkomen van de Koningin», en is tusschen dit artikel en het volgende een nieuw artikel ingelascht: »Inkomen van de Koningin-Weduwe.»

Dit alles is volkomen te recht geschied. Maar in den aanhef van het Eenig artikel is blijven staan dat het Iste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1891 betreft het *Huis des Konings*.

Nu komt het mij voor, dat het onjuist is thans te spreken van een »*Huis des Konings*» en dat daarvoor de benaming »*Huis der Koningin*» behoort te worden gebezigd. Waarschijnlijk hebben wij hier te doen met een onwillekeurig verzuim, waaruit echter geen bezwaar tegen de aanneming van dit wetsontwerp kan ontstaan.

Het is echter ontegenzeggelijk waar, dat, terwijl in officieele stukken reeds herhaaldelijk, en te recht, melding is gemaakt van de *Koningin*, het behoorlijk is, dien titel, die aan de Vorstin, welke op den Troon gezeten is, toekomt, overal te gebruiken. Tot nog toe geschiedt dit veelal niet. Nog steeds noemen zich de Koninklijke Commissarissen in de provinciën *Commissarissen des Konings*, en dit voorbeeld zou niet tal van andere kunnen worden vermeerderd. Hierin dient mijns inziens verandering te komen. Daarom wensch ik bij deze gelegenheid aan de Regeering te vragen, of zij er op bedacht is, te bevorderen, dat in deze ééne lijn worde getrokken en overal éézelvde spreekwijze worde ingevoerd.

Het zal ongetwijfeld in den beginne wel eens vreemd klinken den naam der Koningin te hooren verbinden aan sommige instellingen, waarbij wij gewend zijn dien des Konings te gebruiken. Maar voor ons, die eerst gedurende 75 jaren onder het Koningschap geleefd hebben, zal het toch zeker niet vreemder zijn dan het in 1837 voor de de Engelschen was, die, na gedurende 123 jaren vijf vorsten elkander te hebben zien opvolgen, weder voor het geval kwamen te staan, dat eene Koningin den troon beklom. Toch hebben zij toen niet gearzeld om overal den naam van *Koning* door dien van *Koningin* te vervangen, en ook is o. a. het gerechtshof, dat den naam van *King's Bench* droeg, terstond *Queen's Bench* genoemd. In één woord: al wat tot dusver »des Konings» was geweest, werd voortaan »der Koningin».

Hetgeen ten deze in Engeland is geschied, het land, dat in constitutioneele vragen de Staten van het vasteland zoo vaak tot voorbeeld heeft gestrekt, meen ik, dat wij moeten navolgen, en dit te eer, wijl het geheel in overeenstemming is met onze Grondwet, die immers in artt. 18 en 72 aan de Vorstin, die door erfrecht op den troon geroepen wordt, uitdrukkelijk den titel van *Koningin* toekent.

Deze opmerking is, ofschoon in de afdeelingen gemaakt, niet in het Verslag opgenomen. Het is dus mogelijk, dat de Regeering niet bereid is haar te beantwoorden, hetgeen ik in dat geval ook niet van haar verlang. Ik meende echter, dat het noodig was om, nu dit wetsontwerp als vanzelf de aandacht hierop vestigt, het door mij besproken punt ter sprake te brengen en der Regeering ter overweging aan te bevelen.

De heer **Mackay**, *Minister van Koloniën*: De geachte spreker heeft aan de Regeering de vraag gericht, of zij er ook op bedacht was, om maatregelen te nemen, om, waar het thans noodig is te spreken van »Koningin» en niet van »Konings», te zorgen dat dienaangaande overal op gelijke wijze te werk gegaan worde.

Ik kan hierop antwoorden, dat, dadelijk na het overlijden des Konings, de Regeering in deze eene beslissing moest nemen, en wel waar het gold de eedsformulieren, waarbij

trouw aan den Koning werd gezworen en meer speciaal de formulieren van den eed door de Koningin-Weduwe af te leggen als Regentes en als Voogdes.

Zij heeft toen gemeend, dat in die eedsformulieren het woord »Koning» behoorde gelezen te worden »Koningin»; maar ook was zij van oordeel, dat datzelfde zal dienen te geschieden in tal van wetten en besluiten, waar het woord »Koning» gebruikt wordt en dat eene wettelijke regeling in sommige gevallen noodig, in andere wenschelijk is. Zij is dan ook reeds bezig een wetsontwerp tot regeling dezer zaak voor te bereiden. Dat zij er niet toe overgegaan is in dit hoofdstuk eene wijziging voor te stellen om »*Huis der Koningin*» te lezen, geschiedde, omdat die wijziging welligt eene uitgebreide beraadslaging zou ten gevolge hebben en zij het niet wenschelijk achtte in deze tijdsomstandigheden het tot stand komen der begrooting daardoor te vertragen. Zij liet dus de uitdrukking »*Huis des Konings*» in het reeds ingediepte wetsontwerp onveranderd, zonder daarmede te kennen te willen geven, dat die uitdrukking in het vervolg als de juiste zal moeten worden gehandhaafd; terwijl de Regeering, zoo als reeds gezegd, niet alleen de zaak overweegt, maar bereids een wetsontwerp in gereedheid brengt, om in deze materie te voorzien.

De heer **Melvil van Lynden**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze betuig ik der Regeering mijnen dank voor het antwoord dat door haar op mijne vraag is gegeven.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

III. VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII A DER STAATSBEGROOTING VOOR 1891 (NATIONALE SCHULD). (2)

IV. VERHOOGING VAN HET IIIde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1890. (35)

V. NATURALISATIE VAN CARL PREUSSNER, FRANZ XAVER GUTMANN, WILHELM SCHRÖDER, SALOMON SALM, KARL GUSTAV REICHARD, CARL DETERMEIER, FRIEDRICH GERHARD ANTON GEORG EN WILHELM RÜBEN. (42)

VI. WIJZIGING VAN HET IVde HOOFDSTUK DER STAATSBEGROOTING VOOR 1889. (58)

VII. NATURALISATIE VAN WILHELM HEINRICH METZMACHER, JOHANNES JULIUS KRUG, HEINRICH HUBERT BREUNING, OTTO FERDINAND REIMMANN, JOSEPH MARIE IWAN GEORGES WEHRY, LEONARD HEINRICH KRÜSMAN, OSCAR, AREND BURNABY LAUTIER EN CARL FRIEDRICH AUGUST WAGENER. (79)

VIII. WIJZIGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1889. (43)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

IX. VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1890. (65)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Alberda van Ekenstein**: Mijnheer de Voorzitter! Ofschoon ik was, en door de ondervinding hoe langer zoo meer geworden ben een tegenstander van de wijzigingen die principieel in de wet op het lager onderwijs van 1878 zijn aangebracht, meen ik toch op dit oogenblik als mijn gevoelen te mogen uitspreken, dat het zeer wenschelijk is, de beginselen in die wet nedergelegd zoo ruim, zoo loyaal uit te voeren, dat zij die meenen daarmede hun voordeel te kunnen doen, volkomen worden bevredigd. Over de doelmatigheid van de hier in 't bijzonder aan te leggen maatstaven spreke de ondervinding. Ik heb er voorschands niet op tegen. Maar wanneer in de

65. Verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1890.

voorstellen die tot bedoelde uitvoering moeten leiden, of wel in de beraadslagingen die daarover worden gehouden, uitdrukkingen voorkomen, die het misverstand en het verkeerd begrip welke altijd in zake het lager onderwijs hebben geheerscht, kunnen vermeerderen, daar men ik, hoe ongaarne ook den tijd daartoe thans gebruikende, aan mijne verplichtingen tekort te doen als ik daarop niet de aandacht vestig van deze Vergadering en van den Minister die geroepen is de wet uit te voeren.

Aanleiding geven mij daartoe eenige uitspraken, die ik in de antwoorden van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, in de andere Kamer gegeven, aantref. Wanneer ik daarbij het oordeel, dat over de tweeledige hulp, die men aan de inrichtingen tot opleiding van onderwijzers verleenen wil, lees: » Wanneer zij (de kweekelingen) niet slagen voor het examen, dan is dit de schuld van de inrichting zelve, en komt het omdat men er toelaat, die er niet behooren te zijn » — dan mag ik niet nalaten om op grond van ondervinding te zeggen, dat die uitspraak te sterk en te veel zeggend en daarom niet goed is.

Wanneer ik lees: » Wanneer op die wijze wordt toegelaten en het onderwijs ook goed is, dan kan men volkomen verzekerd zijn, dat de jongelieden na vierjarigen cursus ook zullen slagen » — dan herhaal ik, dat die uitspraak te sterk is, daarom te veel en dus niets bewijst.

De ondervinding leert, dat zulks niet altijd aan de genoemde factoren te wijten is, maar dat het meestentijds een gevolg is van iets onoverkomelijks: omdat men op den leeftijd van toelating niet voldoende over de eigenschappen van een jongmenschen van ongeveer 14 jaren kan oordeelen.

En men concludeert daaruit niet zoo zeker als de Minister doet tot eene zekere mindere nauwgezetheid bij het nagaan van de eischen der toelating.

Het is juist om die reden, dat ik meen de aandacht op deze zaak vooral bij Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken te moeten vestigen; die uitspraak betreft kennelijk vooral het intellectueele gebied.

Ik heb reeds gezegd, dat het op die strenge en zekere wijze niet is na te gaan; maar wel is iets anders na te gaan: dat de lichamelijke geschiktheid aanwezig zij, opdat, ook ten voordeele van het individu zelf, niet later ongeluk worde geoogst, waar een gelukkige toestand gewenscht werd. Tevens is het van groot belang na te gaan, voor zooveel als dit immer mogelijk is, — hetgeen ook wel degelijk bij de opleiding in openbare inrichtingen geschiedt — of hetzij de ouders van het individu, hetzij bij het individu zelf, waarlijk het voornemen bestaat dat hij onderwijzer worde.

De Minister heeft tevens in de andere Kamer gezegd: dat het toezicht op de bijzondere inrichtingen ter opleiding niet alleen niet mogelijk is in strengen zin, maar ook niet wenschelijk, omdat de vrijheid in dat opzicht geheel aan de inrichtingen moet gelaten worden.

Vrijheid bestaat niet anders, dan door gebondenheid aan het goede, en zoo kan hier de gegeven vrijheid onmogelijk goede vruchten voor het geheel afwerpen, zonder misbruiken door toezicht zooveel mogelijk te voorkomen.

Dat het toezicht daarop wel eenigermate is te houden, wordt bewezen door het toezicht op de openbare inrichtingen van onderwijs; maar wanneer het waar ware dat werkelijk het toezicht op de bijzondere inrichtingen noch mogelijk noch wenschelijk was, dan lag daarin eene zoo groote veroordeeling van hetgeen voor zulke inrichtingen met 'slands geld gedaan wordt, dat het mij verwonderd heeft, eene dergelijke verklaring, die ik bijna naïef zou durven noemen, uit den mond van dezen Minister vernomen te hebben. Ongeschiktheid voor het onderwijs behoeft niet alleen te blijken bij den aanvang van den cursus, maar kan ook blijken in den loop van den cursus; en goed georganiseerd toezicht let er met de besturen van de kweekscholen of andere inrichtingen wel degelijk op, of het individu, zich verder ontwikkelende, daar al of niet past en zal komen waar hij zijn moet. Ook kan tegen de moeilijkheden van het aannemen van kweekelin-

gen en het betalen van 'slands geld voor die opleiding, wanneer zij met andere bedoelingen wordt ondernomen, gewaakt worden, door het vorderen van eene verklaring van de ouders of van het individu zelf, dat het voornemen werkelijk bestaat om onderwijzer te worden.

Ik ben het geheel eens dat er geen maatregel te nemen is waarop men volkomen aan kan, maar men kan in ons goede Nederland het er nog niet voor houden, dat zulke verklaringen zonder nadenken of met het bepaalde voornemen om zich er niet aan te houden zouden afgelegd worden.

Ik meende hierop opmerkzaam te moeten maken, zoo wel om misverstand omtrent eenige uitdrukkingen te voorkomen, als om de aandacht te vestigen op maatregelen die het welslagen van het thans voorgestelde verder in de hand zullen kunnen werken.

Ik herhaal, dat niemand liever dan ik het zijne zal doen om inrichtingen tot goede opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen te steunen, maar men vergeet niet dat algemeene nauwkeurigheid bij toelating en voor het vervolg het welslagen kan in de hand werken, en dat het toezicht op zaken, als wij hier op het oog hebben, niet van onaangename aard behoeft te zijn.

Een humaan toezicht is niet alleen gewenscht in het algemeen, maar ook vooral daarom, omdat het niet zelden dat waarop het toezicht wordt uitgeoefend of den bestuurders er van is tot een aangename steun.

Nog op ééne zaak moet ik ten slotte nog wel de aandacht vestigen. Door Zijne Excellentie den Minister wordt ergens in de stukken de wensch geuit dat er in ons vaderland zooveel kweekscholen mochten zijn als er godsdienstige richtingen bestaan.

Hier tegen moet ik met al wat in mij is protesteeren, want de bestaande openbare inrichtingen zijn zoodanig dat alle richtingen op godsdienstig gebied kunnen bevredigd worden; hiervan zijn bewijzen te over. Een onderzoek zou leeren dat za de opvoeding hoog houden, en er niets geleerd wordt, wat inbreuk zou behoeven te maken op eene opleiding in den gewenschten zin. Vele flinke bijzondere onderwijzers zijn op openbare kweekscholen en normalessen opgeleid, terwijl ze er alles door desbevoegden ontvangen wat ze behoeven. Neen als 't zoover kwam dat zoo algemeen 'slands geld zou gegeven worden tot aankweeking van secte of partij, dan zou ons lieve vaderland al zeer te betreuren zijn.

De heer **De Savornin Lohman**: *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag worden twee opmerkingen gemaakt, welke ik met een enkel woord gelijktijdig wensch te beantwoorden.

Eenige leden waren van oordeel: » dat het onderwijs aan de kweekscholen, zonder dat er eenige waarborg bestaat voor hare goede inrichting, voortaan geheel dienstbaar zoude gemaakt worden aan het africhten der leerlingen tot het met gunstigen uitslag afleggen van examenen, opdat zooveel mogelijk jongelieden zouden worden afgeleverd », en verder lees ik: » Andere leden hadden bezwaar tegen den vorm der vaste bijdragen. De bijdrage naar het aantal der wekelijks gegeven lesuren zoude de toelating van leerlingen zonder onderscheid van geschiktheid of ongeschiktheid zeer begunstigen en ook aanleiding kunnen geven, dat jongelieden, van wie het nog niet vaststond, dat zij zich aan het onderwijs zouden wijden, zich als leerlingen zouden inschrijven. »

Die beide opmerkingen acht ik volkomen juist; van daar dat ik de regeling heb gemeend te moeten maken zooals zij nu wordt voorgesteld. Ik stond bij de regeling van deze materie voor een althans voor mij nog al moeilijk vraagstuk. Vast, gelijk subsidie voor alle scholen? Dat kon niet zijn de bedoeling van de wet, en zou ook onrechtvaardig wezen. Regeling van het subsidie naar de uitgaven kon ook niet. Die veel uitgaven had maar slecht onderwijs leverde zou dan meer ontvangen dan een ander die voor minder geld beter onderwijs gaf. Subsidie naar het aantal akten dat jaarlijks aan eene kweekschool wordt verkregen,

65. Verhoging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor 1890.

zou het gevaar in 't leven roepen, waarop in het Eindverslag wordt gewezen, namelijk dat de school zou ontfaan in eene soort van inpomp-inrichting, waar men zich eenvoudig toelegt op het doen afleggen van examens, ten einde een grootere subsidie te verkrijgen. Stelde men daarentegen bepaalde eischen aan de inrichting der kweekschool, dan nam men de vrijheid van elke kweekschool geheel weg. En welke zouden die eischen zijn? Wanneer de directie eener kweekschool verklaarde: met minder eischen kan ik het evengoed doen, wat zou de Regeering dan antwoorden?

Ik heb daarom gemeend het een met het ander te moeten combineeren. Het Eindverslag zegt, dat, zonder dat er eenige waarborg bestaat voor de goede inrichting der kweekscholen, het geld enkel gegeven wordt voor het africhten der jongelieden die examens willen doen. Dit meen ik te mogen betwisten. Juist dien waarborg voor eene goede inrichting vindt men in de bepaling, dat een zeker getal uren onderwijs moet gegeven worden, en niet alleen een zeker getal uren, maar ook een bepaald aangewezen gedeelte van den dag. Er bestaan toch zoogenaamde kweekscholen, waar alleen de vrije avonduren bezigd worden om jongelieden op te leiden. Ik meende, dat dit geen waarborg was voor eene goede opleiding, maar dat, als men goede kweekelingen hebben wil, de geheele dag tot opleiding van die kweekelingen moet besteed worden. Voorts achtte ik het noodig, dat althans enkele onderwijzers zich uitsluitend bezighielden met het opleiden van kweekelingen; daarom is de bepaling gemaakt, dat eenige onderwijzers vast aan die kweekscholen moesten zijn verbonden, willen deze eene bijdrage genieten. Om voorts te beletten dat scholen, al wordt daar op zich zelf goed onderwijs gegeven, gebruikt worden voor andere doeleinden, dan waar de Staat geld voor geeft, namelijk het opkweken van jongelieden voor onderwijzers, is de bepaling gemaakt, dat het subsidie zal geregeld worden naar het getal verkregen akten.

Ik meen dus de verschillende klippen zoo goed mogelijk ontzeild te zijn. Men heeft gevraagd of, zoo er aanmerkingen gemaakt worden op de kweekscholen door het schooltoezicht, de Regeering het subsidie zal kunnen in trekken. Zij zal het kunnen doen, maar het is mijn voor nemen niet. Ik wensch de controle op de deugdzzaamheid van de scholen te vinden in den einduitslag en niet in eenig voorloopig oordeel van het schooltoezicht. De geachte afgevaardigde uit Groningen, mij opmerkzaam makende op eenige, volgens hem, onjuiste uitdrukkingen, en daarbij over dat toezicht sprekende, heeft gezegd dat eene vrijheid voor de kweekscholen in den zin als door hem bedoeld werd niet aan het doel kon beantwoorden, omdat de vrijheid slechts bestaanbaar is als zij verbonden is aan het goede. Hij heeft het naref genoemd, dat ik dit over het hoofd heb gezien. Ik heb dit evenwel niet gedaan en ga zelfs nog eenigszins verder dan hij; ik geloof dat de vrijheid op het gebied waarop wij ons thans bevinden niet alleen aan het goede, maar ook wel een weinig aan het geld moet verbonden worden, en dat daarom de waarborg voor goed onderwijs veel zekerder is wanneer men de uitkeering verbindt aan de uitkomsten dan wanneer men haar doet afhangen van de tevredenheid van het toezicht! Ik hecht veel aan het toezicht. Maar in hoedanigen zin? De geachte afgevaardigde heeft er zelf op gewezen hoe humaan het toezicht gemeenlijk is. Welnu, ik geloof dat zulk een toezicht niet zoozeer dwang moet uitoefenen, maar moet overtuigen, en daardoor trachten het bestuur van eene school over te halen om naar zijne inzichten te handelen. Dat schooltoezicht kan daardoor inderdaad veel beteren invloed uitoefenen dan met het dreigement: indien gij niet doet wat ik wil, zult gij uw subsidie verliezen.

Dit is de bedoeling geweest van de woorden die ik, in de andere Kamer over dit onderwerp sprekende, gebezigd heb.

De geachte afgevaardigde heeft mij opmerkzaam gemaakt op nog andere onjuiste uitdrukkingen die door mij gebezigd zouden zijn. Intusschen geloof ik dat, wanneer hij, hetgeen ik in de andere Kamer gezegd heb over de schuld der kweekscholen aan het slagen en niet slagen van de kweekelingen in verband leest, hij zal moeten toegeven dat het toen gespro-

kene juist was, want duidelijk heb ik destijds doen uitkomen dat, wanneer op den duur de kweekelingen eener kweekschool niet slagen, daaruit zal blijken dat die kweekschool niet deugt en langzamerhand dan ook het subsidie zal verminderen en eindelijk verdwijnen. De geachte afgevaardigde, die ongetwijfeld op schoolgebied honderdmaal meer onder vinding heeft dan ik, heeft mij op dit punt bestreden. Niettemin moet ik, nu ik het niet met hem eens ben, mij veroorlooven nog eenigszins nader te verdedigen wat over dit punt door mij is gezegd, omdat dit punt van het grootste belang is vooral met het oog op de oprichting van kweekscholen.

Ik geloof dat men wel degelijk streng zal moeten toezien op de toelating van leerlingen op de kweekscholen en dat het aan die scholen zelve te wijten zal zijn — niet wanneer een of tweemaal een der kweekelingen niet slaagt — maar wanneer in het algemeen zij die aan die school zijn opgeleid, niet slagen. In die meening ben ik bevestigd door een omstandig rapport dat ik dezer dagen van een der inspecteurs over het onderwijs heb ontvangen, omtrent een door hem ingesteld onderzoek naar het niet slagen van kweekelingen van bijzondere kweekscholen, en welke inspecteur tot deze conclusie kwam, dat juist de directeuren van die kweekscholen, wier leerlingen wel slagen, streng zijn in het toelaten en in het houden van hunne kweekelingen en onmiddellijk diegenen wegzenden die vroeg of laat niet geschikt blijken voor het onderwijs. Er zijn kweekscholen waar men minder streng is, en niet den ongeschikten kweekeling, al is het ook twee of drie jaar na zijne toelating, wegzendt, maar die scholen leveren slechte resultaten op. Mij dunkt dat het in het belang is van het onderwijs de aandacht der besturen op dit punt te vestigen, en niet alleen of voornamelijk de oorzaak der afwijzingen te zoeken in de examens, gelijk tegenwoordig vaak gedaan wordt.

De geachte afgevaardigde uit Groningen heeft eindelijk nog gesproken over hetgeen zijn en hetgeen mijn ideaal zou zijn. Welk van die idealen verwezenlijkt zal worden, moet de natie beslissen, en het is dus onnoodig hier over die idealen in debat te treden; doch wanneer de geachte afgevaardigde zegt dat zijn wensch zou zijn, dat alle kweekscholen onderwezen in den door hem bedoelden geest, dan doe ik hem opmerken, dat de vervulling van dien wensch geenszins door die van mijne wenschen wordt uitgesloten. Immers begeer ik niets anders, dan dat ieder zich kunne bewegen naar eigen roeping en inzicht. Wanneer nu de door den geachten afgevaardigde geprezen richting om hare voortreffelijkheid door heel de natie als de beste zal worden erkend, dan zullen alle bijzondere kweekscholen zich juist in diezelfde richting bewegen, en dan zal de geachte afgevaardigde veeleer reden hebben om te juichen, dan om te treuren.

De overige opmerkingen in het Verslag gemaakt zal ik gaarne ter harte nemen. Wat betreft de opmerking dat de boeken in de Bibliotheek soms niet zonder gevaar voor de ambtenaren te krijgen zijn, moet ik opmerken dat mij daarvan nooit iets is medegedeeld; ik zal evenwel het punt onderzoeken.

Het zal niet mogelijk zijn het gebouw der Bibliotheek zoo in te richten, als dat geschied is met de bibliotheeklokale bij het Departement van Justitie en bij de Leidsche Universiteit, omdat de toestand van het gebouw der Koninklijke bibliotheek een zoedavige inrichting niet toelaat.

De heer **Alberda van Ekenstein**: Mijnheer de Voorzitter! Nog een enkel woord ook al weder met hetzelfde doel als ik reeds beoogd heb, dat is, tot wegneming van misverstand dat op dit gebied zoo ruim heerscht. Wat de Minister gezegd heeft over het verkieslijke van den steun, dien het toezicht verleent in tegenstelling met de uitoefening van dwang, daaromtrent is niemand het met den Minister meer eens dan ik. En ik meen juist dit gevoelen reeds zoo even te hebben geopenbaard. Maar wanneer hij zelf zegt, dat de controle van den Staat op de bijzondere kweekscholen of andere lessen van zeer weinig

9de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1890.

Behandeling van de wetsontwerpen n°s. 60, 74, 75, 103, 94, 39, 40, 81, 83, 95, 91, 97 en 86.

beteekenis kan en moet zijn, dan heb ik gemeend iets in het midden te mogen brengen om die beteekenis te verhoogen in het belang van het onderwijs zelf en van 's lands penningen, die er aan worden besteed.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

X. BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN NOORDBRABANT, GELDERLAND, ZUIDHOLLAND, NOORHOLLAND, ZEELAND, UTRECHT, FRIESLAND, OVERIJSSSEL, GRONINGEN, DRENTHE EN LIMBURG. (60)

XI. BEKRACHTIGING EENER PROVINCIALE HEFFING IN GRONINGEN. (74)

XII. BEKRACHTIGING EENER PROVINCIALE HEFFING IN GRONINGEN. (75)

XIII. BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE HEFFINGEN IN ZUIDHOLLAND. (103)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XIV. VASTSTELLING DER BEGROOTING VAN DE ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ, DIENST 1891. (94)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **De Savornin Lohman**, *Minister van Binnenlandsche Zaken*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag wordt gezegd, dat men te gelegene tijd gaarne het gevoelen van den Minister van Binnenlandsche Zaken zoude vernemen aangaande de in de Nota van den heer Kerdijk ontwikkelde denkbeelden, voorkomende op bladz. 533 en 534 van de Handelingen.

Ik meen dat het op dit oogenblik, naar het oordeel der Kamer, niet de gelegen tijd is om op die opmerking te antwoorden; ik zal dit dus gaarne op een meer gelegen tijdstip doen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XV. BEKRACHTIGING VAN DEN ONDERHANDSCHEN VERKOOP VAN EEN PERCEEL GROND ONDER HONTENISSE, TOT HET KROONDOMEIN BEHOORENDE, AAN DE ROOMSCH-KATHOLIEKE PAROCHIE VAN DEN H. MARTINUS ALDAAR. (39)

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XVI. BEKRACHTIGING VAN DEN ONDERHANDSCHEN VERKOOP VAN BESTAANDE EN TOEKOMSTIGE AANWASSEN EN ANDERE VERLANDINGEN AAN DEN LINKEROEVER VAN DEN RIJN, ONDER HUISSEN, AAN F. CH. COLENBRANDER. (40)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In het Eindverslag wordt de vraag gedaan waarom niet deze overeenkomst, evenals bij verkoop van geslechte vestinggronden zou plegen te geschieden, voor een vast recht is geregistreerd.

Deze vraag moet op een misverstand berusten, want bij onderhandschen verkoop van gewezen vestinggronden geschiedt dit in den regel ook niet; althans verschillende overeenkomsten op verkoop van vestinggronden betrekking hebbende, welke ik naar aanleiding van de opmerking in het Verslag er op heb nagezien bleken mij evenmin tegen een vast recht te zijn geregistreerd. Het komt mij overigens van niet veel belang voor, wanneer de Staat gronden verkoopt, of er een proportioneel recht dan wel een vast betaald wordt, want, al worden de proportionele rechten

door den koper in mindering van den koopprijs gebracht, dan ontvangt de Staat toch zooveel meer aan recht als hij minder ontvangt aan koopprijs.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XVII. WIJZIGING DER BEGROOTING VAN HET FONDS, VOORTSPRUITENDE UIT DE KOOPPRIJZEN VAN DOMEINEN, VOOR 1889. (81)

XVIII. AANVULLING VAN DE WET VAN 19 JANUARI 1890 (STAATSBLAD N°. 3) TOT REGELING DER ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR BURGERLIJKE AMBTENAREN OVER HET JAAR 1890. (83)

XIX. REGELING DER ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR WEDUWEN EN WEEZEN VAN BURGERLIJKE AMBTENAREN OVER HET JAAR 1891. (95)

XX. VASTSTELLING DER BEGROOTING VAN HET FONDS VOORTSPRUITENDE UIT DE KOOPPRIJZEN VAN DOMEINEN VOOR 1891. (91)

XXI. 1°. WIJZIGING VAN HET VII^{de} HOOFDSTUK A DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1889.

2°. WIJZIGING EN AANVULLING VAN HET VII^{de} HOOFDSTUK B DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1889. (97)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXII. HEFFING DER GRONDBELASTING VOOR 1891. (86)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Lier**: Het zij mij geoorloofd eene kleine opmerking te maken, die ik wensch te brengen onder de aandacht van den Minister van Financiën. Gelijk door den Minister in zijne Memorie van Toelichting wordt erkend, was de aantekening van de nieuwe belastbare opbrengst der ongebouwde eigendommen in de kadastrale leggers dit jaar voltooid, en — zooals eveneens door den Minister gezegd wordt — moest nu aan het gebiedend voorschrift van art. 37 der wet van 1879 gevolg worden gegeven.

Nu is de vraag gewettigd, waarom dan niet gevolg gegeven wordt aan het voorschrift van art. 37. De Minister schijnt het antwoord daarop al dadelijk te zoeken in de omstandigheid, dat de wetsontwerpen, die aanhangig zijn in de Tweede Kamer en betrekking hebben op de regeling der gemeentebelastingen, misschien niet worden afgedaan.

Het gevolg alzoo is, dat de toepassing van het werk der herziening afhankelijk gemaakt wordt van de regeling der gemeentebelastingen. En dan geloof ik, dat het niet wenschelijk is, dat de behandeling van het wetsontwerp tot herziening der algemeene regeling ten aanzien van de plaatselijke belastingen, dien grooten invloed heeft op de toepassing van de wet der herziening.

Zonder nu al dadelijk eene belofte van de Regeering te verlangen — want de zaak komt toch misschien later vanzelf aan de orde — wensch ik toch den Minister in overweging te geven om, desnoods afgescheiden van de geheele quaestie der regeling van de gemeentebelastingen, in ieder geval, zoodra het eenigszins mogelijk is, gevolg te geven aan het wettig voorschrift en het werk der herziening in toepassing te brengen.

Later zal er altijd gelegenheid zijn om een gedeelte van de grondbelasting aan de gemeenten af te staan, op zoodanige wijze als in 's lands belang noodig zal zijn.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! Het thans aan de orde zijnde

wetsontwerp is door de Regeering eerst ingediend, toen met zekerheid te voorspellen viel, dat van afdoening van het definitief wetsontwerp vóór 1891 geen sprake meer kon zijn, zelfs afgezien van elk verband met andere belastingplannen. Wat intusschen nu den wensch van den geachten afgevaardigde betreft, dat de grondbelasting worde omgeslagen over de nieuwe belastbare opbrengst, ook al ging dit niet met andere wijzigingen in ons belastingstelsel gepaard, zoude ik hem wel willen vragen, of naar zijne meening eene zoodanige eenvoudige peraequatie wel in de bedoeling van den wetgever van 1879 heeft gelegen.

Ik voor mij betwijfel het ten zeerste; integendeel geloof ik, dat die bedoeling geweest is het bedrag der grondbelasting en den omslag volgens de nieuwe taxatie in verband te brengen met andere maatregelen op financieel gebied, van welken aard ze dan ook mogen zijn; hetzij met wijziging in het bedrag der mutatie-rechten, hetzij met wijziging in het gemeentelijk belastingstelsel, of met invoering eener belasting op het roerend vermogen. Men wilde in 1879 dat later als de inkomsten der taxatie bekend zouden zijn, zoude beslist worden welke plaats de grondbelasting voortaan in ons belastingstelsel zou innemen. Waar dus mijns inziens eene eenvoudige peraequatie niet, in de bedoeling heeft gelegen, kan ik den geachten afgevaardigde niet de verzekering geven, dat, werd de zaak der grondbelasting losgemaakt van het andere aanhangige ontwerp, ik nochtans de verdediging van het ontwerp betreffende de grondbelasting zooals het daar ligt, op mij zou kunnen blijven nemen.

De heer **Van Lier**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de opmerkingen van den Minister wensch ik alleen te zeggen, dat moge het al in de bedoeling hebben gelegen van den vroegeren wetgever die herziening in verband te brengen met wijzigingen van het belasting-stelsel, het evenwel niet zijn plan kan geweest zijn die zaak tot in het oneindige te verschuiven tot de nieuwe regeling gevonden is. Het komt mij voor, dat de gelegenheid onverkort blijft om de herziening in verband te brengen met een plan van belastingheffing in gemeenten, maar dat het algemeen belang eene gelijkmaking vordert van de grondbelasting na afloop van de herziening. Ik laat deze zaak thans rusten, om er misschien later op terug te komen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXIII. VERLENGING VAN DEN TERMIJN, BEPAALD BIJ DE WET VAN 25 DECEMBER 1887 (STAATSBLAD N°. 221), BETREFFENDE DE HEFFING EN DE VERZEKERING VAN DE INVOERRECHTEN EN ACCIJZEN. (105)

XXIV. WIJZIGING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1889. (46)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXV. VERHOOGING VAN DE BEGROTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1890. (62)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Berganslus**, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de vraag, voorkomende in de eerste alinea van het Eindverslag, kan ik mededeelen, dat er niet het minste bezwaar bestaat om van de daarbij aangevraagde gelden nog op den dienst van 1890 gebruik te maken. De betreffende contracten liggen gereed; wordt het wetsontwerp aangenomen, dan worden zij heden of morgen van de apostillen van goedkeuring voorzien, hetgeen voldoende is.

Nu ik toch aan het woord ben, zij het mij tevens geoorloofd nog iets in het midden te brengen naar aanleiding van de opmerking in de tweede alinea van het Eindverslag gemaakt. Daarin wordt namelijk gezegd, dat het niet de goedkeuring kan wegdragen dat dergelijke buitengewone aanvragen worden gedaan, omdat daardoor de begrotingen zelve lager schijnen dan zij werkelijk zijn. In het algemeen geef ik dit gaarne toe, doch ik vertrouw te kunnen aantoonen dat voor het doen van deze buitengewone aanvraag alleszins reden bestond.

In de eerste plaats is het, dank zij de medewerking van de betrokken Gedeputeerde Staten en van sommige waterschaps- en polderbesturen, gelukt om de voorbereiding voor verschillende werken in de Amsterdamsche positie zoodanig te doen vorderen, dat veel meer kon worden verricht dan waarop ik bij het opmaken van de begroting van 1890 kon rekenen. Het gevolg hiervan is dat het geheele bedrag, voor 1890 toegestaan, verwerkt is kunnen worden, en dat er buitendien nog werken konden uitbesteed worden om het gereedkomen van de Amsterdamsche positie te bevorderen, en waar nu en in deze en in de andere Kamer vaak op voortgang is aangedrongen, heb ik gemeend deze aanvraag niet achterwege te mogen laten.

Buitendien is er nog een andere reden, waarom het wenschelijk was om de zandophoogingen dit jaar zooveel mogelijk onderhanden te doen nemen. Daardoor kan toch gebruik gemaakt worden van zand, afkomstig van de sluiswerken te IJmuiden, en behoeft het alzoo te benutten zand niet buiten het Noorderhoofd gevoerd en langs het strand gestort te worden, terwijl de aannemer der werken het voordeel heeft dat hem het zand in de bakken wordt geleverd.

Ik zal de Kamer niet met verdere details vermoeien, maar wil alleen nog opmerken, dat op deze wijze bij de nu plaats gehad hebbende aanbesteding voor het fort Botshol een voordeel voor den Staat wordt verkregen van ruim f 80 000, en dat de besparing in den loop van dit jaar hierdoor bij de verschillende werken behaald op ruim f 250 000 mag worden geschat.

Ik vertrouw dat ook op dien grond de Kamer deze suppletoire begroting alleszins zal billijken.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXVI. VERHOOGING VAN HET VIIISTE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1890. (63)

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XXVII. WIJZIGING VAN HET VIIISTE HOOFDSTUK DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1890. (64)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Rijen**: Dit wetsontwerp heeft hoofdzakelijk zoo niet uitsluitend zijne geboorte te danken aan de wet betreffende de zesde en de zevende lichting der nationale militie, in den loop van het vorige zittingjaar aangenomen. De Vergadering zal zich herinneren dat uit de toelichting van die wet bleek dat het in dienst blijven dier lichtingen geen noemenswaardigen last zou veroorzaken; ik had den indruk dat dit ook ten aanzien van de kosten het geval zou zijn. Intusschen blijkt nu dat de begroting van Oorlog naar aanleiding van de bedoelde wet aanzienlijk zal worden verhoogd. Stond die verhooging op zich zelve, ik zou tegen haar, als gevolg van een door de Staten-Generaal aangenomen wet, geen bezwaar hebben; maar ik kan dit wetsontwerp niet geïsoleerd beschouwen; ik moet het in verband brengen met de vastgestelde wet en met de begroting voor 1891, gelijk deze werd ingediend en reeds door de Tweede Kamer is goedgekeurd.

Uit die begroting voor 1891 blijkt, dat het 's Ministers

61. Wijziging van hoofdstuk VIII voor het dienstjaar 1890.

voornemen is om eene dergelijke verhooging als thans voor 1890 wordt gevraagd, voor het jaar 1891 voor te stellen.

De Minister heeft toch bij de verdediging zijner begroting in de Tweede Kamer op 20 December jl. voorspeld, dat wij op 1 Mei a. s. zullen hebben buitengewone omstandigheden, en dat hij voornemens is voor 1891 het in dienst houden van de 6de en 7de lichting voor te stellen.

In den loop van het vorige zittingjaar heeft men gemeend die beide lichtingen in dienst te moeten houden, maar het was zeker *zeer* buitengewoon, dat de Minister reeds op 20 December kon voorspellen, dat er op 1 Mei a. s. buitengewone omstandigheden zullen zijn.

De Minister zegt: vijf lichtingen is voor onze verdediging niet genoeg; derhalve verkeerden wij in buitengewone omstandigheden en stel ik voor, ook de 6de en 7de lichting in dienst te houden.

Nu den Minister de Grondwet niet meer in den weg staat, had hij mijns inziens eene wijziging moeten voorstellen van art. 6 der militiewet, indien althans het legerbelang gebiedt, meer dan 5 lichtingen in dienst te houden. Doch in plaats van den koninklijken weg te bewandelen, tracht de Minister lange zijpaadjes zijn doel te bereiken. Eerst stelt hij voor, die 6de en 7de lichting in dienst te houden, en thans dient hij een wetsontwerp in om beide lichtingen te betalen. Daarop worden in de begroting voor 1891 gelden gevraagd om den maatregel te kunnen bestendigen, die steeds als tijdelijken wordt voorgesteld. De Minister is eindelijk voornemens, in den loop van het volgend jaar het in dienst houden van de 6de en 7de lichting voor te stellen. Zoo komen wij tot den buitengewonen toestand, dat wij voortdurend 7 lichtingen onder de wapenen hebben, terwijl art. 6 der militiewet als regel vijf lichtingen stelt.

Onder deze omstandigheden wil ik niet medegaan met het streven en het stelsel van den Minister en zie ik mij genoodzaakt, te stemmen tegen dit wetsontwerp, hetgeen ik ongaarne doe, omdat het hier een uitvloeisel betreft van eene reeds aangenomen wet.

Naar aanleiding van de gewisselde stukken nog een paar opmerkingen, die niet rechtstreeks in verband staan met de stem, die ik over dit wetsontwerp zal uitbrengen.

1°. De kazerneering. In het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer is te recht gezegd, dat geene uitgaven moeten worden gedaan tot verbetering van kazernen, zoolang de legerwet niet is behandeld en men niet precies weet over welke kazernen men moet kunnen beschikken en waar die gebouwd moeten worden. Tot mijn groot genoegen heb ik in de Memorie van Beantwoording gezien, dat de Minister het met die uitspraak eens is.

Nu kan ik echter daarmee niet in overeenstemming brengen hetgeen de Minister heeft gezegd ten aanzien van de kazerne te Assen, die 6 à 8 ton zal kosten.

Die kazerne is van de begroting voor 1891 weggebleven, niet omdat de Minister nog wilde wachten met het oog op de legerwet, maar omdat die uitgave te veel op de begroting zou drukken, en haar minder aannemelijk zou maken. Het voornemen om die kazerne in gunstiger omstandigheden te bouwen, schijnt te blijven bestaan.

Ik kan dit niet in overeenstemming brengen met de stelling in de andere Kamer ingenomen en door den Minister beaamd, dat het niet aangaat geld voor kazernen uit te geven, zoolang men niet weet over welk leger men zal kunnen beschikken.

Mijne tweede opmerking betreft de mobilisatie.

De Kamer zal zich herinneren dat ik ten vorigen jare bij de behandeling van hoofdstuk VIII twijfel heb uitgesproken, of die zaak wel in orde was, des dat het leger, wanneer het opgeroepen wordt, zich kon verzamelen, en dat de Minister daarop de meest geruststellende verzekering gegeven heeft, door mede te deelen dat alles perfect in orde was.

Wat lezen wij echter in de Memorie van Beantwoording van de Tweede Kamer? Dat de Minister maatregelen genomen heeft met opzicht tot de garnizoenen van 's Bosch, Maastricht en Roermond, met het oog op eene

mogelijke mobilisatie. De Minister heeft onder andere gezegd, dat de staf niet te Maastricht kan blijven, omdat dit eene goede mobilisatie in den weg zou staan.

Ik zie natuurlijk met genoegen dat de Minister den toestand verbeteren wil, ook ondanks dat hij verleden jaar verklaard heeft, dat alles in orde was — ik prijs hem zelfs daarvoor —, maar ik vind het niet goed dat hij verleden jaar verklaard heeft, dat alles in orde was.

Mij dunkt dat zeker iemand, wiens naam ik niet zal noemen — sommigen krijgen kippenvel bij het hooren van dien naam — tevreden mag zijn, omdat nu blijkt dat de Minister, hoewel hij het niet erkent, thans door zijne daden toont dat de geopperde grieven niet ongegrond waren.

De heer **Berganlus**, *Minister van Oorlog*: Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij leed dat de geachte afgevaardigde uit Groningen aanleiding kan vinden om tegen het wetsontwerp te stemmen. Ik had dat niet verwacht, omdat het in hoofdzaak de uitvoering geldt van eene wet, die door beide Kamers aangenomen is, en bij welke behandeling uitvoerig uiteengezet is welke de gevolgen daarvan zouden zijn. Het ligt toch voor de hand, dat, zoolang de bedoelde wet werkt, ook de noodige middelen verstrekt moeten worden om het kader te onderhouden, noodig om desverreicht van de 6de en 7de lichting een goed gebruik te kunnen maken.

In de andere Kamer heb ik er voorts reeds op gewezen, dat, wanneer onverhoopt een voorstel tot nadere verlenging van den dienstdtijd van twee lichtingen niet werd aangenomen, toch de meerdere hoofdofficieren en kapiteins niet opeens verdwijnen kunnen, maar langzamerhand moeten invallen, naarmate er vacaturen komen.

Omtrent het evenbedoelde wetsontwerp tot nadere verlenging van den dienstdtijd, waarvan de indiening door mij in de andere Kamer is aangekondigd, zal te zijner tijd kunnen beraadslaagd worden. Ik zal mij dan ook thans onthouden van beschouwingen, of het al of niet wenscheijk is, daarbij art. 6 der militiewet als grondslag aan te nemen. Ik doe alleen opmerken, dat bij de thans geldende verlengingswet beide Kamers zich met dien grondslag verenigd hebben.

In verband met de voornemens tot verbetering van de kazerneering en wijziging in de dislocatie van enkele onderdeelen van het leger, vindt de heer Van Roijen het vreemd dat ik verleden jaar kon constataren dat het geheele mobilisatieplan in orde was. Daarmede in strijd acht hij o. a. de omstandigheid, dat ik nu het garnizoen van Maastricht gaandeweg zou wenschen te verminderen, en in Roermond eene andere wapensoort zou willen leggen, om daardoor den goeden gang der mobilisatie beter te verzekeren.

Ik kan hierin geen strijd zien. Mijne verleden jaar omtrent de mobilisatie gegeven verklaring, betrof de regeling in verband met de tegenwoordige garnizoensindeeling, doch het ligt voor de hand dat niettemin door verplaatsing van sommige troepen en door eene andere indeeling van de militie nog aanmerkelijke verbeteringen zijn aan te brengen. Het een sluit het ander niet uit, doch om troepenverplaatsingen te kunnen bewerkstelligen, moet eerst in kazerneering worden voorzien.

Wat de geachte spreker voorts zeide omtrent den kazernenbouw, berust op een misverstand. Ik heb wel gezegd dat ik in deze niet op de regeling van den dienstdplicht zou vooruitloopen, maar er bestaat geen reden om niet voort te gaan met den bouw van sommige kazernen, zooals die te Amersfoort en Assen, waaraan groote voordeelen verbonden zijn, en die bij elke regeling van den dienstdplicht toch tot stand moeten komen. De raming van den geachten spreker voor de kazerne te Assen is buitendien te hoog. De kazerne te Amersfoort voor 4 bataljons kost even f 900 000; voor eene kazerne van 2 bataljons zal men dus wel kunnen volstaan met 4 à 5 ton, en zullen dus niet 6 à 8 ton worden vereischt. De verbeteringen door dien bouw in de kazerneering te verkrijgen, zullen trouwens in elk geval van groot nut zijn, en in die richting valt

9de VERGADERING. — 30 DECEMBER 1890.

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 34, 102, 98 en 2.

er nog heel wat te doen, eer de belangen van den Nederlandschen soldaat naar eisch zullen behartigd zijn.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt in stemming gebracht en met 23 tegen 8 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren Van Lier, Insinger, Van Nagell van Ampsen, Six, Van Nispen, Van Swinderen, Prins, Melvil van Lynden, Van Welderen Rengers, Alberda van Ekenstein, Van Nispen tot Pannerden, Kappeyne van de Coppello, Van Lynden van Hemmen, Bultman, Vlieland Hein, De Bruyn, Viruly, Van Tienhoven, Vening Meinesz, Van Alphen, Muller, Pijnappel en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren Merkelbach, Brauning, Welt, Prinzen, Van Roijen, Van der Breggen, Stork en Pyls.

XXVIII. VASTSTELLING VAN HET SLOT DER REKENING VAN DE KOLONIALE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN VOOR SURINAME OVER HET DIENSTJAAR 1885. (34)

XXIX. WIJZIGING VAN DE KOLONIALE HUISHOUDELIJKE BEGROOTING VAN SURINAME VOOR HET DIENSTJAAR 1889. (102)

XXX. WIJZIGING DER BEGROOTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1889 (HOOFDSTUK I. UITGAVEN IN NEDERLAND).

WIJZIGING DER BEGROOTING VAN NEDERLANDSCH-INDIË VOOR HET DIENSTJAAR 1889 (HOOFDSTUK II. UITGAVEN IN NEDERLANDSCH-INDIË). (98)

XXXI. VASTSTELLING VAN DE MIDDELEN TOT GOEDMAKING VAN DE UITGAVEN DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1891. (2)

Deze wetsontwerpen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan den heer Minister van Buitenlandsche Zaken, die het gevraagd heeft.

De heer **Hartsen**, Minister van Buitenlandsche Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch de eer te hebben aan de Kamer eene mededeeling te doen aangaande de Congo-quaestie.

Het is der Kamer bekend, dat de Regeering in de maand Juli jl. hare teekening niet heeft verleend aan de algemeene akte der Anti-Slavernij-Conferentie te Brussel, omdat men verband had gebracht tusschen die akte en eene declaratie, waarbij in strijd met art. 4 der akte van Berlijn werd besloten tot de invoering van inkomende rechten in den Congo-staat, en wijl zij tot de teekening der akte niet werd toegelaten, zonder gelijktijdige onderteekening van de declaratie.

De Regeering heeft gedurende de maanden die sedert zijn verlopen, vruchteloos pogingen aangewend om de andere Mogendheden tot hare zienswijze over te halen, en zij heeft nu vermeend, dat 's lands belang vordert, om hare onderteekening te voegen bij die van al de andere Mogendheden, die op de Anti-Slavernij-Conferentie vertegenwoordigd zijn geweest.

De Regeering heeft dan ook den Gezant te Brussel gemachtigd om de beide stukken te teekenen.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer heb ik de eer der Regeering dank te zeggen voor de gedane mededeeling.

Mijne Heeren! Daar de behandeling van de Staatsbe-

grooting in de Tweede Kamer nog niet is afgelopen, kan ik het tijdstip niet bepalen waarop de Kamer weder zal bijeenkomen. Dientengevolge wordt de vergadering verdaagd tot een later te bepalen dag.

De vergadering wordt gesloten.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1891.

Met het oog op het moment waarop, ten gevolge van bekende omstandigheden de wetsontwerpen tot vaststelling der Indische begrooting voor 1891 deze Kamer hebben bereikt; op het tijdstip der week, waarop dit jaar de feestdagen invallen; op de wenschelijkheid, dat die wetsontwerpen nog vóór het einde des jaars in het *Staatsblad* verschijnen, was men bereid ze uitsluitend als administratieve ontwerpen te beschouwen en aan te nemen, en dit te eerder, omdat de Eerste Kamer de bevoegdheid mist om in eenig wetsontwerp eene verandering te brengen, en de aanstaande behandeling van hoofdstuk X der Staatsbegrooting de gelegenheid aanbiedt om met de Regeering over verschillende punten van beleid betreffende Nederlandsch-Indië in gedachtenwisseling te treden.

Vastgesteld 23 December 1890.

WERTHEIM.

SIX.

FRANSEN VAN DE PUTTE.

VAN GENNEP.

VAN ALPHEN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over het ontwerp van wet tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1890.

Het afdeelingsonderzoek van deze wetsvoordracht heeft aanleiding gegeven tot de volgende beschouwingen.

Artikel 1.

Onderart. 130. Het stelsel, door den Minister bij het subsidieeren van kweekscholen tot opleiding van onderwijzers gevolgd, maakte in eenige afdeelingen een onderwerp van bespreking uit. Het werd door eenige leden zoo niet veroordeeld dan toch gelaakt als een gemengd stelsel, waaraan geen vast beginsel ten grondslag ligt, maar dat, van tweeslachtigen aard, deels op het verleen van vaste, deels op het geven van veranderlijke bijdragen berust.

Deze leden waren van oordeel, dat de thans aangenomen regeling, wat betreft de betaling naar den maatstaf van goed afgelegde examens, ten gevolge zoude hebben, dat het onderwijs aan de kweekscholen, zonder dat er eenige waarborg bestaat voor hare goede inrichting, voortaan geheel dienstbaar zoude gemaakt worden aan het africhten der leerlingen tot het met gunstigen uitslag afleggen van examens, opdat zooveel mogelijk jongelieden zouden worden afgeleverd.

Evenwel verklaarden zij met het voorstel van den Minister te zullen medegaan en de resultaten van de regeling, die zij eene proefneming beschouwen, te zullen afwachten, Andere leden hadden bezwaar tegen den vorm der vaste